

SOCIOLOGIA AMBIENTAL

Llicenciatura en Ciències Ambientals - UAB

Professor: Josep Espluga Trenc
Despatx B1-177 (Dept. Sociologia UAB)
joseplluís.espluga@uab.es

PROGRAMA Curs 2004-2005

1. Societat i medi ambient. Conceptes.

- Naturalesa i cultura.
- Coneixement, individu i societat.
- Acció, interacció i estructura.
- Poder i recursos materials i simbòlics: Desigualtats.

2. Mètodes i tècniques d'investigació social. Usos i límits.

- Mètodes quantitatius i mètodes qualitatis.
- Tècniques quantitatives: l'enquesta per qüestionari.
- Tècniques qualitatives: entrevistes, grups de discussió i altres.
- L'ús combinat de mètodes i tècniques.

3. Models teòrics de la sociologia ambiental.

- Objectes d'estudi de la sociologia ambiental.
- La nova ecologia humana i el "nou paradigma ecològic" (Catton i Dunlap).
- La roda de la producció (Schnaiberg).
- La construcció social dels problemes ambientals (Hannigan).
- Les teories de la modernització i de la societat del risc (Beck, Giddens).

4. La percepció social dels riscos ambientals.

- El paper de la ciència en la gestió dels riscos ambientals.
- El paper dels mitjans de comunicació social en la definició de riscos ambientals.
- El debat del risc acceptable (Starr) i el paradigma psicomètric (Slovic).
- El risc segons la teoria cultural (Douglas i Wildawsky).
- Les dimensions institucionals del risc (Wynne).
- El debat del *principi de precaució*.

5. Moviments socials i medi ambient.

- Respostes socials per la millora del medi ambient: conservacionisme i ambientalisme.
- L'ecologisme polític: precedents i arrels històriques i ideològiques.
- Urbanisme, conflictes ambientals i participació ciutadana.
- Globalització, medi ambient i desigualtats Nord-Sud.

Objectius del curs

El curs té dos objectius principals: per una banda, pretén oferir alguns conceptes, teories, mètodes i tècniques d'investigació social útils per a analitzar i intepretar les qüestions ambientals. Per una altra banda, s'introdueixen alguns dels principals debats propiciats per les relacions entre ambient i societat, amb l'objectiu d'aprendre a analitzar-los tot tenint en compte la seva complexitat social.

Avaluació

L'avaluació del curs consta de tres parts:

- **Treball en grup:** Caldrà fer un *treball en grup* (de 3 persones) tot seguint les pautes que s'especificaran. Això representarà el *50% de la nota final*. El termini de lliurament d'aquest treball és el dia 13 de gener de 2005 (com a molt tard).
- **Treballs individuals:** Al llarg del curs es faran sessions d'exposició i discussió a classe de diversos textos (*lectures*). S'establirà un calendari a l'efecte. Es farà un repartiment d'aquestes lectures entre els i les alumnes (3 en total per a cada alumne/a). Cada alumne/a haurà de fer un breu esquema conceptual (1 pàgina) de les lectures que li toquin. Aquests esquemes, completats amb un comentari crític (1 pàgina), s'haurà de lliurar periòdicament al professor i (conjuntament amb l'exposició) representaran el *30% de la nota final*. El professor proporcionarà un calendari d'exposicions i de lliurament d'aquests treballs individuals.
- **Examen:** Finalment, hi haurà un *examen* individual a realitzar en el període oficial d'exàmens i que representarà el *20% de la nota final*. Serà un examen de preguntes curtes sobre els conceptes principals del curs.

* Per a superar l'assignatura **cal aprovar per separat** cadascuna d'aquestes activitats.

* Els o les alumnes que per algun motiu justificat no puguin realitzar aquestes activitats, podran suggerir altres mètodes d'avaluació individual.

Bibliografia de referència bàsica

En castellà:

Aledo Tur, A.; Domínguez Gómez, J.A. (dir.) (2001) *Sociología ambiental*. Granada: Grupo Editorial Universitario.

Garcia, E. (2004) *Medio ambiente y sociedad. La civilización industrial y los límites del planeta*. Madrid: Alianza.

Lemkow, L. (2002) *Sociologia ambiental*. Barcelona: Icària.

Sempere, J.; Riechmann, J. (2000) *Sociología y medio ambiente*. Madrid: Síntesis.

En anglès:

Dunlap, R.E.; Buttel, F.H.; Dickens, P.; Gijswijt, A. (eds.) (2002) *Sociological Theory and the Environment*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.

Hannigan, J.A. (1995) *Environmental Sociology. A Social Constructionist Perspective*. London: Routledge.

Spaargaren, G.; Mol, A.P.J.; Buttel, F.H. (eds.) (2000) *Environment and Global Modernity*. London: Sage.

Bibliografia orientativa sobre mètodes i tècniques d'investigació social:

Alonso, L.E. (1998) *La mirada cualitativa en sociología*. Madrid: Fundamentos.

Azofra, M.J. (1999) *Cuestionarios*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS).

Cea D'Ancona, M.A. (1998) *Metodología cuantitativa*. Madrid: Síntesis.

Quivy, R.; Van Campenhoudt, L. (1997) *Manual de recerca en ciències socials*. Barcelona: Herder.

Rodríguez Osuna, J. (1991) *Métodos de muestreo*. Madrid: CIS.

Rodríguez Osuna, J. (1993) *Métodos de muestreo. Casos prácticos*. Madrid: CIS.

Vallés, M.S. (1998) *Metodologia cualitativa*. Madrid: Síntesis.

Bibliografia complementària:

- Adam, B.; Beck, U.; Van Loon, J. (2000) *The Risk Society and Beyond*. London: Sage.
- Aguilar, S.; Font, N.; Subirats, J. (1999) *Política ambiental en España*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Bettini, V. (1990) *L'analisi ambientale*. Milano: CLUP.
- Bourg, D. (1997) *Nature et technique. Essai sur l'idée de progrès*. Paris: Hatier.
- De Marchi, B.; Pellizoni, L.; Ungaro, D. (2001) *Il rischio ambientale*. Bologna: Il Mulino.
- Douglas, M. (1996) *La aceptabilidad del riesgo según las ciencias sociales*. Barcelona: Paidós.
- Douglas, M.; Wildavsky, A. (1982) *Risk and Culture*. Los Angeles: University of California Press.
- González García, M.I.; López Cerezo, J.A.; Luján, J.L. (eds.) (1997) *Ciencia, tecnología y sociedad*. Barcelona: Ariel.
- Harremoës, P.; Gee, D.; MacGarvin, M.; Stirling, A.; Keys, J.; Wynne, B.; Guedes, S. (2002). *The Precautionary Principle in the 20th Century. Late lessons from early warnings*. London: Earthscan.
- Krimsky, S.; Golding, D. (eds.) (1992) *Social Theories of Risk*. London: Praeger.
- Lamo de Espinosa, E.; González García, J.M.; Torres Alberó, C. (1994) *La sociología del conocimiento y de la ciencia*. Madrid: Alianza.
- Lash, S.; Szerszynski, B.; Wynne, B. (eds.) (1996) *Risk, Environment and Modernity. Towards a New Ecology*. London: Sage.
- López Cerezo, J.A.; Luján, J.L. (2000) *Ciencia y política del riesgo*. Madrid: Alianza.
- Miguelé, F.; García, T.; Rebollo, O.; Sánchez, C.; Romero, A. (1997) *Desigualtat i canvi. L'estructura social contemporània*. Barcelona: Proa-UAB.
- Pidgeon, N.; Kasperson, R.E.; Slovic, P. (2004) *The Social Amplification of Risk*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Redclift, M.; Benton, T. (eds.) (1994). *Social Theory and the Global Environment*. Londres: Routledge.
- Riechmann, J. (2000) *Un mundo vulnerable. Ensayos sobre ecología, ética y tecnociencia*. Madrid: La Catarata.
- Riechmann, J. & Tickner, J. (coords.) (2001) *El principio de precaución*. Barcelona: Icària.
- Strydom, P. (2002) *Risk, environment and society*. Buckingham: Open University Press.
- Tàbara, J.D. (1999) *Acció ambiental*. Binissalem: Di7.
- VV.AA. (2001). *The Precautionary Principle*. Special issue of *Journal of Risk Research*, vol 4, nº2. London: Taylor and Francis Limited.
- VV.AA. (2002). *The Precautionary Principle: New Insights*. Special issue of *Journal of Risk Research*, vol. 5, nº4. London: Taylor and Francis Limited.

Lectures:

➤ Bloc 1: Modernitat i societat del risc

- Beck, U. (1998) "La lógica del reparto de la riqueza y del reparto de los riesgos". A: *La sociedad del riesgo*. Barcelona: Paidós. P. 25-56.
- Garcia, E. (2004) "Medio ambiente, estructura y conflicto social". A: *Medio ambiente y sociedad. La civilización industrial y los límites del planeta*. Madrid: Alianza. P. 237-272.
- Giddens, A. (1998) "Cambio social y crisis ecológica". A: *Sociología*. Madrid: Alianza. P. 655-675.

➤ Bloc 2: Models de producció i consum

- Schnaiberg, A.; Weinberg, A.A.; Pellow, D. (1998) "Politizando la rueda de la producción. Los programas de reciclaje de residuos sólidos en Estados Unidos". *Revista Internacional de Sociología*, núm. 19-20, p. 181-222.
- Schlosser, E. (2002) "Qué es lo que hay en la carne". A: *Fast Food*. Madrid: Grijalbo. P. 259-300.
- Espluga, J. (2001) "Percepción del riesgo y uso de pesticidas en la agricultura (o el caso de los agricultores envenenados)". *Ecología Política*, núm. 22, p. 17-30.

➤ Bloc 3: Percepció social dels problemes ambientals

- Garcia, E. (2004) "Percepción social de los problemas ambientales y cambio cultural". A: *Medio ambiente y sociedad. La civilización industrial y los límites del planeta*. Madrid: Alianza. P. 273-326.
- Tàbara, J.D. (1995) "La percepció dels problemes ambientals". A: *La percepció dels problemes de medi ambient*. Barcelona: Beta. P. 45-89.
- Sempere, J.; Riechmann, J. (2000) "Percepción de los riesgos ambientales y respuestas. Desarrollismo y ecologismo". A: *Sociología y Medio Ambiente*. Madrid: Síntesis. P. 287-306.

➤ Bloc 4: Riscos ambientals. Controversies sobre la seva definició

- Hannigan, J.A. (1998) "La corriente rebelde de 'El Niño' como problema ambiental emergente". *Revista Internacional de Sociología*, núm. 19-20, p. 105-125.
- Espluga, J. (2002) "Fenòmens NIMBY: Resposta social a les antenes de telefonia mòbil". *Observatori del risc, Informe 2002*. Barcelona: Beta. P. 140-168.
- Iranzo, J.M. (1993) "La construcción social del agujero de ozono". *Revista Internacional de Sociología*, núm. 4, p. 123-151.

➤ **Bloc 5: Moviments socials ambientals**

- Riechmann, J. (1994) "Ecologismo, proteccionismo, ambientalismo: una aproximación histórica". A: *Redes que dan libertad*. Barcelona: Paidós. P. 103-116.
- Fernández Buey, F. (1994) "Ecologismo contemporáneo: evolución y perspectivas". A: *Redes que dan libertad*. Barcelona: Paidós. P. 117-142.
- Pastor, J. (2001) "El movimiento ecologista. Notas sobre su evolución y diversidad". *Sistema*, núm. 162-163, p. 137-148.

➤ **Bloc 6: El debat del principi de precaució**

- Tickner, J. (2001) "Un mapa para el principio de precaución". A: Riechmann, J. & Tickner, J. (coords.) *El principio de precaución*. Barcelona: Icària. P. 41-82.
- Bourg, D.; Schlegel, J.L. (2004) "Definir el 'principio de precaución'". A: *Anticiparse a los riesgos*. Barcelona: Ariel. P. 135-168.
- Kriebel, D.; Tickner, J.; Epstein, P. et al. (2002) "El principio de precaución en las ciencias ambientales". A: Riechmann, J. & Tickner, J. (coords.) *El principio de precaución*. Barcelona: Icària. P. 99-124.

Guió dels treballs individuals

- 1- Síntesi o esquema conceptual de la lectura (1 pàgina)
- 2- Relació amb altres dades (d'altres autors, fonts, etc.) (1 pàgina)
- 3- Referències bibliogràfiques.

Total= 2-3 pàgines (màxim)

Cada treball individual s'haurà de lliurar al professor en un termini de 15 dies a partir del dia de l'exposició a classe de la lectura corresponent. (*No s'admetran encuadernats, només grapats*).

Per a l'avaluació d'aquests treballs es valorarà especialment: 1) la capacitat de síntesi, 2) l'originalitat del comentari, 3) l'esforç per relacionar-ho amb altres fonts i 4) els aspectes formals de presentació.

Dinàmica de discussions i exposicions a classe:

- Les classes de sociologia ambiental són dilluns (13-14 hores), dimarts (13-14 hores) i dijous (13-14 hores).
- Caldrà formar grups de 3 persones.
- Es dividirà la classe en dues parts (A i B) amb igual número de grups. Els grups es reuniran a classe els dilluns que s'indiqui (de 13-14 hores), per tal de discutir les lectures i elaborar un esquema conceptual conjunt.
- S'establirà un calendari de reunions i d'exposicions, de tal manera que cada grup haurà de reunir-se a classe (generalment) cada 15 dies (els dilluns). (És a dir, un dilluns els grups A, i el dilluns següent els grups B, i etc.)
- Els dimarts de 13 a 14 hores, els/les portaveus dels grups que s'han reunit el dia anterior, exposaran, per a tota la classe, les conclusions a les que van arribar.
- Els dijous de 13 a 14 hores, el professor farà una sessió de docència teòrica al voltant dels conceptes i teories del temari.

Calendari de reunions i d'exposicions (a confirmar)

	Reunions (Dilluns) (Només els grups corresponents)	Exposicions (Dimarts)
Bloc 1: <i>Modernitat i societat del risc</i>	25 octubre	26 octubre
Bloc 2: <i>Models de producció i consum</i>	8 novembre	9 novembre
Bloc 3: <i>Percepció social dels probls. de m.a.</i>	15 novembre	16 novembre
Bloc 4: <i>Riscos ambientals. Controversies...</i>	22 novembre	23 novembre
Bloc 5: <i>Moviments socials ambientals</i>	29 novembre	30 novembre
Bloc 6: <i>El debat del principi de precaució</i>	13 desembre	14 desembre

Els treballs s'hauran d'ajustar necessàriament a la següent estructura. Qualsevol canvi en el guió s'haurà de justificar:

Guió del Treball de grup

1. TEMA (Títol)
2. OBJECTE D'ESTUDI (1-2 pàg.)
 - Pregunta inicial (ben delimitada).
 - Objectiu(s) concret(s).
 - Definició dels conceptes principals.
3. DESCRIPCIÓ DE LA PROBLEMÀTICA (4-5 pàg.)
 - Breu evolució històrica del procés.
 - Què diuen altres autors que hagin estudiat el tema?.
 - Identificar els diversos “agents socials” implicats.
4. CERCA EXPLORATÒRIA (Fer un llistat de les dades recollides) (3-6 pàg.)
 - Dades secundàries (estadístiques) trobades (si n'hi ha).
 - Documentació elaborada pels “agents socials” (quina).
 - Indicar si heu realitzat alguna entrevista exploratòria (quantas, a qui, etc.).
5. DESCRIPCIÓ DELS DISCURSOS DE CADA “AGENT SOCIAL” (6-9 pàg.)
 - Descriure els arguments de cada *agent social* per a justificar la seva postura.
 - Descriure els interessos que defensa cada *agent social*.
 - Descriure les interrelacions (i dependències) entre els *agents socials*.
6. HIPÒTESIS (1-3 pàg.)
 - Respostes probables a les preguntes i objectius inicials.
7. PLANTEJAR UN POSTERIOR ESTUDI QUANTITATIU (3-4 pàg.)
 - Indicar *població* i *mostra*.
 - Indicar el *procediment de mostreig*.
 - Elaborar un petit *qüestionari* per a contrastar alguna de les hipòtesis (10-15 preguntes màxim)
8. BIBLIOGRAFIA (1-X pàg.)
 - Referències citades
 - Altra bibliografia consultada
9. ANNEXOS (X pàg.)

Total: 20-30 pàgines

El treball de grup s'haurà de lliurar, com a molt tard, el **dijous 13 de gener de 2005 dC.**